

taillerne dominerer, saaledes at man har svært ved at faa fat i de store Linjer.

Den samme Anke kan rettes mod adskillige af Seriens Bøger og ikke mindst mod den sidst udkomne A. Jürgens: *Zur Schleswig-Holsteinischen Handelsgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts* (1914). Bogen behandler et vigtigt Afsnit i den økonomiske Udvikling, Perioden 1544—1627; Materialet er hentet fra Statsarkivet i Slesvig, Byarkiverne i Husum, Rendsborg og Kiel, Arkiverne i Lübeck og Hamborg; flere Æmner af Interesse drages frem, saaledes Husums og Flensborgs Skibsfart og Handel, Adelens driftige Deltagelse i det økonomiske Liv, Hertug Frederik af Gottorps Foretagender og Projekter, hans Iver for at faa Nytte af indvandrede Nederlændere m. m., men Fremstillingen er ret kaotisk, Spørgsmaalene formuleres ikke skarpt, og Svarene gives ikke fyndigt. Afhandlingen bærer tillige i høj Grad et lokalhistorisk Arbejdes Præg, idet Forholdene i Hertugdømmerne ikke ses i større Sammenhæng. Et Krav om frit Syn til alle Sider laa dog i Løsenet „*Seegeschichte*“, som blev givet. E. J.

Af de senere års tyske middelaldershistoriske litteratur kan fremhæves to værker, der hver for sig er karakteristiske for den nyeste videnskabs standpunkt. Det ene er det i 1914 udkomne 1. bind af G. v. Below: *Der deutsche Staat des Mittelalters*, der behandler de „almindelige problemer“, især det alleralmindeligste, hvorvidt den tyske middelalderstat overhovedet fortjener navn af stat. For den moderne tysker har dette ord stat øjensynlig en egen religiøs klang. Medens der endnu er kættere som Gierke, der ganske underkender de middelalderlige tyske statsformer, førtes forsvaret for de ældste Germanerrigers statslige karakter af Waitz, for Frankerriget af Roth, men for den senere feudalistiske tid har næppe nogen tidligere så konsekvent krævet statsnavnet, som Below i denne sin sidste bog, hvori han også yderst betegnende ser en „retfærdiggørelse af vor fortid“. Som diskussionen nu føres af Below, drejer den sig dog mindre om realiteter end om formuleringer og definitioner (bl. a. definitionen af hvad der

skal til for at danne en stat!), og det er vanskeligt at se dybden af de distinktioner, som B. må foretage for at nå til sine resultater (f. ex. forskellen mellem undersåtsforbundets „opløsning“ og dets „gennembrydning“).

Redegørelsen for elementerne i feudalismen indeholder intet væsentligt nyt udover den Waitz'ske definition. Hvad feudalsvænets oprindelse angår, betones det, at den ikke udelukkende er betinget af de samfundsøkonomiske forudsætninger. Når f. ex. det væsentligste led i den middelalderlige hærforfatning, lenshæren, uden tvivl får sin særlige udformning derved, at ryttertjenesten på grund af de samfundsøkonomiske forhold må lønnes med jord, så fremhæver dog B. (med H. Brunner) at forudsætningen var trangen til en rytterhær, og denne føres tilbage til fjendernes kampmåde, Saracenernes og Ungarernes.

Spørgsmålet om de nationale elementer i den middelalderlige forfatning hører til de endnu ikke afklarede. I modsætning til Roth's thesis, at feudalismen skyldes romanske og keltiske institutioners indflydelse, er man nu oftest tilbøjelig til at betragte den som et særlig germansk produkt. B. er dog klogelig her meget reserveret og fremhæver hellere ganske andre forhold, således (følgende Hintze og Schäfer) rigets store udstrækning, hvor en stærk centralmagt yderlig vanskeliggjordes i tider med naturalhusholdning og de elendigste samfærdselsmidler. Sikkert har ogsaa de hyppig vekslede dynastier været en svækkelse for det tyske rige. Derimod er det mærkeligt at netop tyske historikere som Schäfer og Below vil tillægge de individuelle herskerpersonligheder en så afgørende indflydelse på statsmagtens bestand, da just i det tyske rige en række kraftige fyrster — deriblandt virkelig store skikkelser som Henrik III — sad på tronen i den fuleste feudaltid.

B.s værk er af udpræget eklektisk karakter. Det er fra første til sidste side en standpunkttagen til tidligere stillede problemer, og den ny hovedthesis om statsbåndets relative styrke under feudalismen synes spinkel og søgt og vil næppe vinde terræn. Men meget lærerig er dog den sobre redegørelse for og kritik af alle de store mestres afvigende stand-

punkter, især i en bibliografisk indledning, der røber den fortrinlige anmelder.

Medens Belows forfatningshistoriske arbejde er præget af et århundredes grundige gennemtygning af kildematerialet — deraf dets styrke i detailbehandlingen men også glansløsheden i de almindelige synspunkter — udmærker det store økonomisk-historiske værk A. Dopsch: *Die Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit 1—2 (1912—13)* sig ved en betydelig større friskhed, netop fordi det herhenhørende materiale endnu er ganske anderledes jomfrueligt. Værkets grundtendens er en reaktion imod hvad man har kaldt „villikationssystemet“ som type for den ældre middelalder, et system der pludselig tænkes fremvoxet i Karolingertiden, og hvis særkende økonomisk er de i sig selv afsluttede storgodser, som producerer alt til eget behov, socialt de små frimænds forvandling til ufri fæstere under de almægtige storgodsbesiddere.

Det er uden tvivl D.s største fortjeneste klarere end nogen af sine forgængere at have fremhævet, at Karolingertiden ikke er nyskabende i disse forhold, hvad der især fortræffelig godtgøres for Karl den stores personlige virksomhed gennem en kritik af det ham med urette tillagte „capitulare de villis“ (man kan her betragte bogen som et led i den almindelige tendens til en grundig omvurdering af Karl den stores historiske gærning). Allerede i Merovingertiden samles jorden paa færre hænder, og stormændene breder sig paa bøndernes bekostning. På den anden side må man indrømme, at der aldrig har eksisteret nogen egentlig „villikationsforfatning“ så skematisk og så gennemført, som den opfattedes i sidste halvdel af forrige århundrede. Men ud over dette synes D. selv betydelig at overvurdere rækkevidden af sine principielle bemærkninger. Selv om fribondestanden aldrig opslugtes helt i storgodserne, er det dog disse sidste der præger tidsalderen, især da grevskaberne er blevet arvelige, og den godsherlige immunitet efterhånden også tager de omboende frimænd under sine vinger — thi uden tvivl har disse forhold også virket socialt. Og de med stor flid i de senere åringer samlede, men alt i alt ret fattige vidnesbyrd

om et frit, for markedet arbejdende håndværk og om handels-samkvem i disse tider rokker ikke den kendsgerning, at de allerfleste almindelige fornødenheder produceredes indenfor den enkelte husholdning.

Det er en meget æggende bog, ofte dog især æggende til modsigelse, hvilket f. ex. gælder afsnittene om de gejstlige prekarier, hvis rolle urimelig overdrives, og om mansusbegrebet (Hufe, bol), der helt berøves karakteren af en størrelsesangivelse.

Poul Nørlund.

De indtrængende Undersøgelser i Normandiets Historie i det 11. og 12. Aarhundrede, som Professor ved Harvard Universitet Ch. H. Haskins fra Tid til anden har offentliggjort i *American Historical Review* og *English Historical Review*, vil snart udkomme samlede under Titlen *Studies in Norman Institutions* til Gavn for Læserne, som ikke mere skal søge Afhandlingerne i en Række svære Volumina — til Gavn for Forfatteren, der paa den Maade kan lægge frem, hvad han gennem Aars Arbejde har ydet.

Imidlertid har Haskins givet en mere almen Fremstilling af Normannernes Betydning i vesteuropæisk Udvikling gennem en Række Forelæsninger, offentliggjorte under Titlen *The Normans in European history* (1916). Paa en Vis lover Titlen mere, end Bogen indeholder, thi Forf. har ikke synderligt at sige om Normannernes Indsats i den ældre Periode; hans Interesse og hans bedste Viden er knyttet til det 11. og 12. Aarhundrede, da de to store Riger ved Kanalen og i Syditalien stod som Vidnesbyrd om Normannernes administrative Dygtighed og deres mærkelige Evne til at optage fremmede Kulturelementer. Paa dette Omraade er der i de sidste Aartier gjort et omfattende Forskerarbejde, som fuldtud kommer Skildringen til Gode; kun savner man en Vurdering af hvad den engelske Kirke vandt, da den gennem Normannerhertugens Sejr i 1066 fik kraftigere Styre og friske Impulser fra Fastlandet.

E. J.